

Laudáció Pörös Gézáról a Nagy Gáspár irodalmi és művészeti díj átadásának ünnepén

Pörös Géza a magyar filmkultúra, filmszakírás, a dokumentumfilmzés és a kulturális televíziózás rangos mestere. Ezek a szakmai területek munkássága egészében szorosan összefüggnek. Már a hetvenes évek végétől számíthatóan egészen napjainkig, vagyis mintegy négy évtizeden keresztül. S hogy éppen jómagam mondhatom el most Pörös Gézáról ezt a laudációt, talán annak is köszönhető, hogy mint hajdani folyóirat-szerkesztő régóta nyomon tudtam követni ezt az intellektuális és szakmai teljesítményt, immár életművet.

Az ő pályáján a szombathelyi tanárképző főiskolán kezdődött a filmzés és a filmkultúra megismerése a hatvanas évek végén, ahol néhány „izgága” – népművelőnek, könyvtárosnak készülő – hallgató megpróbált más szellemi égtájakat és kulturális orientációkat keresni, majd követni, mint amit az akkori politikai rendszer kínált. Előtérbe került ebben a szellemi útkeresésben és mindennapi gondolkodásban a történelmi táj, a valódi tény, a dokumentum mint a tényleges magyar valóság megközelítésének lehetősége, elbeszélésmódként pedig – többek között – a költői, írói rejtjelezés, valamint a dokumentumfilm. Pörös ezután hamarosan elméleti háttérrel teremtett magának mindehhez: bölcsészdiplomát és esztétikai képzést. Majd megtalálta a professzionális szakmai műhelyeket: először a Népművelési Intézetet, aztán a Budapest Filmstúdiót, majd az OSZK Történelmi Interjúk Tárát, végül a Duna Televíziót; mely utóbbinak keretei között több mint húsz évet töltött különböző szintű vezetői pozíciókban és belső filmes műhelyekben nem kisebb mester, mint Sára Sándor közvetlen közelében s jótékony támogatásával.

Pörös Géza indulásában a hetvenes évek végétől jelentős szerepet játszott az *Új Forrás* című irodalmi folyóirat, melynek mint szerző (számos elkötelezett értelmiségéhez hasonlóan) Pörös Géza is – hogy úgy mondjam – örökös tagja lett. Géza és e folyóirat szerkesztői kitalálták, hogyan lehet (és talán kell is) egy vidékinek nevezett folyóiratban mást és másként csinálni, mint ahogyan azt a szokványos gyakorlat megkívánta: például, hogyan lehet az akkor élő magyar film-

MONOSTORI IMRE (1945) irodalomtörténész, az *Új Forrás* folyóirat volt főszerkesztője.

kultúra számos elemét beleilleszteni a lap szerkezetébe és szellemi világába. Ennek a beillesztésnek akkor alapvetően két meghatározó formája volt: a szakszerű (ugyanakkor világos és élvezetes) filmelemzések (tehát nem filmkritikák), valamint a szabad interjúk mint a filmrendezők vallomásai. A szóban forgó mintegy másfél évtizedben Pörös Géza csaknem harminc filmes „anyagával” gazdagította ezt a folyóiratot, egyszersmind a magyar filmkultúrát.

Kezdetben mindenekelőtt a dokumentum-játékfilmek érdekelték: Dárday István, Szalai Györgyi, a Gulyás-fivérek és így tovább. Majd a magyar játékfilmek akkori újabb hullámát jelentő alkotók: Kósa Ferenc, Gaál István, Sára Sándor, Szabó István, Tarr Béla, Gábor Pál, Ember Judit, Lugossy László és a többiek. Még később a fiatalok újabb filmes nemzedéke következett, például Kamondi Zoltán, Janisch Attila, Szőke András, Zsigmond Dezső.

Külön fejezetet érdemel Pörös Géza filmszakírói életművében a lengyel filmművészet itthoni bemutatásának, eltökélt propagálásának programszerű sorozata. (Nem véletlen, hogy Géza barátunk nem egy jelentős lengyel állami és szakmai kitüntetés birtokosa.) Elsősorban a neves filmrendező triász: Krzysztof Kieslowski, Krzysztof Zanussi és Andrzej Wajda munkássága ragadta meg, kikerül jelentős pályaképeket írt. De a magyar filmes nagyságokra is figyelt: számos szakfolyóiratban, antológiában tanulmányokat, nagy pályaképeket publikált például Gaál Istvánról, Gábor Pálról, Sára Sándorról, Kósa Ferencről. S könyveket írt: például a kitűnő *Angi Vera* rendezőjéről, Gábor Pálról (1985), s készülőben a Kósa Ferenc-kismonográfia. Krzysztof Zanussi munkásságát két könyvben dolgozta fel, mutatta be (1991; 2016.)

Pörös Géza dokumentumfilm-rendezőként is érdemlegeset alkotott. Elsősorban a Duna Televízióban. Itt is főként a nagyra becsült filmes barátok vannak a középpontban: Sára, Kósa, Gaál, Wajda, Zanussi (és persze sokan mások is). De nemcsak filmrendezőkről szólnak Pörös Géza dokumentumfilmjei, hanem például Csohány Kálmánról, a kitűnő grafikusról és az 1999-ben készült *Félelmen túli tartomány. Nagy Gáspár naplójából* című, sokunk által ismert és megszeretett portréfilm is az ő kitartó, türelmes, szakszerű és mély érzésű filmrendezői felfogását dicséri.

Miként azok az inkább magánközlésként vagy bensőséges vallomásként fennmaradt interjú- és levéldokumentumok is árulkodóak, amelyek segítségével egy-egy vonását közvetlen módon érzékelhetjük a gondolkodó és alkotó Pörös Géza emberi karakterének. Mindig kellett neki – egy helyütt így írta – a „jó edzők” s a jó barátok, akik pártolták, támogatták, biztatták szakmai törekvéseiben főleg azzal, hogy segítették megteremteni számára a megfelelő cselekvési teret. S nem valami kierőszakolt protekciózással, hanem szakmai meggyőződésből. Mint például az Országos Széchényi Könyvtár már említett speciális részlegében Hanák Gábor, a Duna Televízióban és körülötte a filmes világban Sára Sándor, Kósa Ferenc és Gaál István.

S befejezésül még annyit – visszakanyarodva a filmes elkötelezettség szakmai kezdeteihez vagy talán inkább előzményeihez –, hogy itt, Bérbaltaváron

újra utalok az érlelő időre: egy megszülető fontos életérzésre a korai évekből. Pörös Géza egyszer (már a kilencvenes évek elején) interjúkészítő céllal várt a Budakeszire menő 22-es buszra, miközben meglevenedtek a célszeméllyel kapcsolatos egyes emlékei. Röviden ekképpen: „Még 1968 szeptemberében mutatkoztunk be egymásnak a szombathelyi főiskola kollégiumának földszintjén. [...] A kollégiumban sajátos munkamegosztás alakult ki közöttünk, Gazsi az irodalom, a költészet iránti szenvedélyét osztotta meg velem, én viszont filmes érdeklődésem jeleivel traktáltam. Az utak közben elváltak, ám egymás iránti figyelmünkön nem fogott az idő. '...mit hoz a múlt / senki se sejtí', annyi azonban bizonyos: Gazsi megértésére mindig számíthatok.” Talán viszonzás is volt ez az emlékezés egy másikra, még a hetvenes évekből. Ugyanis Nagy Gáspár írta le akkor: „Szobatársam, Pörös Géza 'film-es-kamerás tekintetét' kölcsönözte nekem, hogy én lehessen a 'világ legnagyobb költője!'”

Isten éltesse legújabb Nagy Gáspár-díjasunkat, Pörös Gézát s valamennyiünket e szép napon!

(Bérbaltavár, 2018. május 5.)

Kováts Albert: Exit (vegyes technika, fárostlemez, 60x80 cm, 2010)

